

La primera Batalla de l'Ebre

ANTON MONNER
Cronista de Gandesa

Crònica

L'ocupació de la Terra Alta i conquerir el sud de l'Ebre per seccionar el territori republicà en dues parts era de vital importància per als dos exèrcits. Per aquest fet desitjaven aturar els franquistes entre Morella i l'Ebre

L'historiador Josep Maria Pérez Suñé, en el II Congrés Internacional sobre la Batalla de l'Ebre, patrocinat per la Universitat Internacional de Catalunya (UIC), va exposar una comunicació a l'ACTA sobre «El cicle d'operacions del Guadalupe a Gandesa durant la Batalla d'Aragó (26 de març al 2 d'abril del 1938)». Va cridar l'atenció dels assistents que parlés d'aquesta confrontació armada conseqüència de la retirada d'Aragó de les tropes republicanes com de la «primera Batalla de l'Ebre».

Tots ens miràrem estranyats i fins i tot en acabar la intervenció alguns reconeguts historiadors com el Dr. Josep M. Solé Sabaté, de la Universitat Autònoma de Barcelona, posaren en dubte l'asseveració de Pérez Suñé. Ho va exposar els primers dies de març i durant el període transcorregut he reflexionat i he analitzat aquella desastrosa retirada de la Batalla d'Aragó. Les tropes republicanes hagueren d'abandonar les posicions replicades pels exèrcits rebels del general Franco, amb la col·laboració del «Corpo di Truppe Volontarie» del dictador Benito Mussolini. Fou una batalla al sud de l'Ebre; el riu tapava la continuïtat franquista de cara a Catalunya i l'objectiu principal era arribar al mar de cara Tortosa.

L'historiador Pérez Suñé, va explicar la importància que tenia per un i l'altre exèrcit, l'ocupació de la Terra Alta i conquerir el sud de l'Ebre per seccionar el territori republicà en dues parts. Per aquest fet desitjaven aturar als franquistes entre Morella i l'Ebre. Va començar la intervenció, dient: «L'ofensiva d'Aragó va esdevenir la batalla principal, encara que no decisiva de la Guerra Civil espanyola atenent a la important entitat de les forces enfrontades, a les tècniques de combat emprades i a l'amplitud de la maniobra, entre els Pirineus i el Maestrat, per trencar pel centre el desplegament republicà i dividir-lo en dos, a la dreta i esquerra de l'Ebre, per batre'l per separat». La maniobra de l'exèrcit rebel va començar el 9 de març de 1938.

El general Franco comptava amb diferents cossos d'exèrcit

Tropes republicanes retirant-se de la Batalla d'Aragó, entrant a Gandesa el dia 28 de maig del 1938. FOTO: JOAN SERRA I SAUN

per actuar coordinadament entre els Pirineus i la Serra d'Albaràs. Disposava de l'artilleria i l'aviació amb una potencialitat de foc i d'aviació que multiplicava per deu el poder republicà. I amb el suport incondicional de Mussolini amb una força de 80.000 legionaris i un ingent potencial logístic i d'armament que van intervenir a totes les grans batalles de la guerra on van morir més de 4.000 dels soldats. A la República, a més, se li tancaren les fronteres de les armes que li arribaven de França, Rússia, entre altres, i la negativa del suport d'Anglaterra i els Estats Units, contraris a la Unió Soviètica. Amb el Pacte de no Intervenció, la República, es va quedar sense els Brigadistes Internacionals retirats del Front de l'Ebre quan més ho necessitaven. A

l'exèrcit de Franco li arribaven peces de recanvi de tota mena, a més dels subministraments d'armes d'Alemanya i d'Itàlia, que moltes d'elles foren provades per primer cop en territori espanyol, en fase d'experimentació.

Malgrat la desproporció de potència de foc, d'armament i de tropes, el Ministeri de Defensa va creure que l'ofensiva d'Aragó de l'exèrcit de Franco, es tractava d'una maniobra de distracció pensant que el seu objectiu era Madrid. I malgrat que les forces republicanes estaven ben emplaçades i distribuïdes en tres exèrcits desplegats des de la frontera pirenaica dirigida pel general Pozas, fins a l'exèrcit de Llevant del general Hernández Saravia, i el central entre Vivel del Río fins al riu Alfambra, del coronel Menéndez, per

l'error d'apreciació, els republicans no concentraren les forces suficients. No prepararen transports ràpids ni l'armament pel contraatac i, en canvi, reforçaren l'exèrcit del sud a la part d'Utiel i Requena.

El general Franco va establir el quarter general a Daroca, conegut per l'Exèrcit del Nord, i preveí la ruptura del front pel dia 8 de març. L'ofensiva franquista cal diferencià-la en dues etapes; la del 9 al 23 de març quan els nacionals arribaren al riu Guadalupe i la segona del 24 de març fins al 18 d'abril on l'atac inicial es desenvolupa sobre Calaceit, on novament els republicans han de fugir a desbandada totalment rodejats. I posteriorment a Gandesa com a clau de comunicacions que Pérez Suñé la considera com la primera Batalla de l'Ebre, on els republicans decideixen fer-se forts per evitar el pas dels nacionals.

L'ofensiva va començar el dia 9 de març quan l'artilleria franquista va obrir foc en tot l'ample de 130 quilòmetres del riu Ebre i Belchite pel nord fins a Terol pel sector de Montalbán pel sud. El dispositiu defensiu republicà va començar a defallir. El foc d'artilleria anava desgastant els enclavaments republicans i alguns sectors ja fugiren a la desbandada, marxant per la carretera N-420 fins a Alcanyis i camins laterals. El dia 15 de març les tropes italianes ja havien ocupat Alcanyis i Casp. El coronel Menéndez de l'exèrcit republicà va establir una línia de defensa entre Casp, Alcanyis fins a Calanda que els italians la trencaren el dia 20, gràcies a l'aviació integrada per setze aparells Savoia que els bombardejaren continuadament, els tancs, l'artilleria i les metralladores. El dia 28 les bateries antiaèries republicanes se situen a la Fresneda, Batea i Gandesa abatent diferents avions italians però el CTV seguia avançant. El dia 30, el 57 batalló britànic de la XV Brigada Internacional estableix la defensa de Calaceit, comandat per Dave Gibbons i provoquen fortes pèrdues als italians però sense poder-los parir, havent de fugir de cara a

Gandesa. Alguns foren atrapatats presoners i afusellats. Entre ells el membre de l'IRA, Frank Ryan que va salvar la vida miraculosament. La Divisió XXIII de Març i la de Littorio avançaven de cara Batea, sobrepasant Caseres i més al sud passant el riu Algars fan cap a Orta (Horta de Sant Joan), sempre amb l'objectiu d'arribar al mar.

El dia 1, restes de les brigades internacionals del Batalló Abraham Lincoln que s'havien salvat en retirada per la zona de Villalba, ataquen Gandesa amb l'objectiu de no deixar passar les tropes italianes. Novament són repel·lides per les forces de l'Agrupació Valiño i la Divisió XXIII de Març. Una seixantena són capturats i afusellats el dia

L'ofensiva va començar el dia 9 de març quan l'artilleria franquista va obrir foc en tot l'ample de 130 km del riu Ebre i Belchite pel nord fins a Terol pel sector de Montalbán pel sud

següent, entre ells el comissari Doran, i el dia següent 183 brigadistes foren capturats a metrallats a Corbera on va morir el comandant Merriman.

En definitiva, ni a Calanda, ni a Calaceit, ni a Gandesa i ni a Prat del Comte a l'encreuament de les carreteres de Gandesa a Tortosa i de Vall-de-roures a Tortosa, els republicans pogueren aturar als franquistes en la marxa fins a Vinaròs i sense passar l'Ebre de cara el nord. Com deia l'historiador Pérez Suñé, aquesta gran retirada republicana va ser la primera Batalla de l'Ebre quatre mesos abans de produir-se l'autèntica i terrible Batalla de l'Ebre, on després de 115 dies de resistència els franquistes tingueren camp obert per ocupar Catalunya i acabar la guerra.